

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

**NIZOMIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

BOSHLANG'ICH TA'LIM FAKULTETI

TARBIYAVIY ISHLAR METODIKASI

FANIDAN

KURS ISHI

**MAVZU: *O'QUVChILAR BILIM SIFATINI OShIRISH VA SINFDA INTIZOMNI
MUSTAHKAMLASH***

**Bajardi: Sharipov I
Tekshirdi: Arabova M**

TOSHKENT-2013

РЕЖА:

- 1. Ўқувчиларнинг билиш фаоллигини тараққий
эттиришда синф раҳбарининг вазифаси.**
- 2. Ўқувчиларни билимга бўлган қизиқишларини
ошириш.**
- 3. Ўқув жараёнида фанлар бўйича ўзаро боғланиш**

Ўқувчиларнинг билиш фаоллигини тараққий эттиришда синф раҳбарининг вазифаси қуйидагилардан иборат:

1. Билимга қизиқиш ва муҳаббат уйғотиш.

Бола билимга қизиқмасдан туриб, ўқишга интилмайди, муваффақиятли ўқий олмайди. Болада ўз кучига ва қобилиятига ишонч ҳосил этиш, ўқишга жалб этиш, илк ютуқлари учун рағбатлантириш айниқса аҳамиятлидир. Боладаги ўқишга қизиқувчанлик қийинчиликларни енгишга, фаоллигини оширишга, ишонч уйғотишга ва мустақиллиги камол топишига олиб келади.

2. Ўқув меҳнатига онгли муносабатда бўлиш ва унга масъулият билан ёндашиш.

Ўқув меҳнатига онгли муносабатда бўлишлик таълимнинг ижтимоий, ўқишнинг шахсий аҳамиятини тушуниш демакдир. Синф раҳбарлари ўқувчиларга уларнинг бош вазифаси – ўқиш эканлигини тушунтириши керак. Ўқишга масъулият ҳисси, фақат Ватан олдидаги бурчгагина эмас, кенг ижтимоий қамровли – жамоа, ўқитувчилар, ота-оналар ва ўз олдидаги масъулият, уларнинг фикрлари, маъқуллашларини эшитишга интилиш, синф, ўқув жамоасида муносиб ўринни эгаллашга ҳам тегишлидир.

3. Ўқув маданиятини ошириш.

Ўзлаштиришнинг паст бўлиши аксарият ҳолларда, ўқувни тизимли ва режали олиб бориш иқтидори ва кўникмасининг болаларда шаклланмаганлигидан келиб чиқади.

Синф раҳбарининг ва фан ўқитувчиларининг асосий вазифаси ҳар бир ўқувчининг фаолиятини қуйидаги шартлар асосига қуриш билан боғлиқ:

1. Фаолиятни режа асосига қуриш.

2. Қунт билан ишлаш.

3. Пала-партишликка йўл қўймаслик, саранжомликка ўрганиш.

4. Билим сифатини ошириш.

5. Қийинчиликларни енгил.

6. Ўқув меҳнатида муайян режимга итоат этиш.

Бу дегани ўқув меҳнатини ўқувчининг дам олиши билан тўғри алмаштириб борилишидир.

7. Ўқишда ўртоқларча ўзаро ёрдам уюштириш.

Ўртоқларча ўзаро ёрдам синфда улгурмовчиликнинг олдини олади, синф жипслигини оширади, жамоатчилик руҳининг шаклланишига олиб келади.

8. Синф ўқитувчилари билан ҳамкорлик.

Синф раҳбари таълим-тарбиявий ишларни якка ўзи эмас, балки шу синфда дарс берувчи бошқа ўқитувчилар билан ҳамкорликда олиб боради.

Энди бевосита ана шу ишлар мазмуни билан танийиб чиқамиз.

Синф раҳбари тарбиявий ишларни амалга ошириш жараёнида ўқиш нафақат ҳар кимнинг шахсий иши, балки ижтимоий аҳамиятга эга бўлган иш эканлигини ўқувчиларга тушунтириб боради. Мустақил давлатимиз, бутун халқимиз мактаб даргоҳидан чуқур билимли, ҳаётга ҳар томонлама тайёрланган кишиларнинг етишиб чиқишини кутмоқда. Булар ҳақида синф мажлисларида, ҳар бир ўқувчи билан алоҳида ёки бир гуруҳ ўқувчилар билан ўтказиладиган суҳбатларда, турли тарбиявий тадбирларда синф раҳбари батафсил гапириб беради. Ўқиш бу жиддий меҳнат эканлигини ва бунга астойдил ёндашиш, катта масъулият билан қараш кераклиги болаларга тушунтириб борилади.

«Билим – такрорлаш мевасидир», – деган эди Абу Райҳон Беруний. Синфда ва уйда кўп ва жиддий ишлайдиган болалар, одатда ўқишда ва меҳнатда катта муваффақиятларга эришадилар. Ҳар қандай муваффақиятнинг замирида тинимсиз меҳнат ётади. Болаларни ўқишга масъулият билан қараш руҳида, кўчириб олишга қарши нафрат руҳида тарбиялаш керак.

Синф мажлисларида вақти-вақти билан мазкур масалалар бутун мазмун-моҳияти билан муҳокама қилиниши, шу орқали ўқув машғулотларига лоқайдлик билан қарайдиган ўқувчиларга сезиларли таъсир ўтказиш керак.

Синфнинг ўзлаштириш масаласи атрофида жамоатчилик фикрининг шаклланиши, бу борада синф деворий газетаси имкониятларидан фойдаланиш яхши натижалар беради.

Ўқувчиларни билимга бўлган қизиқишларини оширишда уларнинг назарий билимларини мустақил равишда қўллай билишларини ҳисобга олиш айниқса муҳимдир. Бу тажриба жуда кўп мактабларда муваффақиятли қўлланилиб келинмоқда. Ўқувчиларга бирор бир фан бўйича кўргазмали қурол ёки бирор жиҳоз ясаб келиш буюрилади. Бунда «Агар тиришсанг, бу сенинг қўлингдан келади» деган гапни унинг қулоғига қуйиш керак. Буни ўқувчи нафақат оддий топшириқ, балки ўқитувчининг ишончи сифатида ҳам қабул қилади. Тўғриси айтганда, бундай нарсаларни яшаш учун ўқувчи етарли назарий билимга эга бўлиши керак. Ўқувчи топшириқни пухта қилиб бажариши учун у ёки бу фан асосларини ўрганишга, ўз билимини чуқурлаштиришга ҳаракат қилади, ўзи ясаётган ўқув қуролига, ушбу фанга ниҳоятда қизиқиб қолади. Шу билан биргаликда ҳар бир ясалган нарса замирида меҳнат ётганлигини ҳис қилади, синф ва мактаб жиҳозларини авайлашга ўрганади.

Мактаб ўқувчиларининг билимга қизиқиши уларнинг ҳаётий эҳтиёжларига бевосита боғлиқдир. Мактаб ҳовлисидаги боғ, токзор, иссиқхонада ўтказиладиган амалий жараён – дарахтларни буташ, уларга пайванд солиш, ток кесиш, дарахт ўтқазиш, иссиқхоналарда помидор, сабзавотлар етиштириш қоидалари ўқувчиларда катта қизиқиш уйғотади. Бу ҳол уларни ботаника, геометрия, жўғрофия, меҳнат фанларига ҳавас, уларни севиб ўрганишга рағбат уйғотади. Ахир, юқоридаги фанлардан чуқур билим ва малака ҳосил қилмай туриб, мазкур ишларнинг моҳир усталари бўлиб етишиш мумкинми? Болаларга ижтимоий фанларга қизиқишни орттириш учун уларни турли маданий-маърифий тадбирларга тортиш аҳамиятлидир. Ҳудди шунингдек, физика, химия, биология, тарих, меҳнат, астрономия, чет тили фанлари ҳам ўқувчиларда ҳавас уйғотадиган жуда катта ҳаётий амалий имкониятларга эгадир. Билимга бўлган қизиқишни шакллантириш ва ўстиришда синфларни, ўқув хоналарини ва мактаб биносини жиҳозлаш ҳам катта аҳамият касб этади, ўқувчиларда турли қарашлар, дид, дунёқарашни шакллантиради, эстетик завқ уйғотади, тегишли маълум соҳаларга ҳавас уйғотади.

Бугунги кунда турли фанлар бўйича қизиқарли адабиётлар нашр қилинмоқда: «Машҳур кишилар ҳаётидан», «Қизиқарли математика», «Қизиқарли ботаника», «Қизиқарли жўғрофия», «Ўсимликлар ҳаёти», «Бизни ўраб турган олам»,

«Тарихимизга бир назар» ва ҳоказо илмий-оммабоп туркумдаги бу китоблар ўқувчилар қўлига берилса, улар ҳаётида албатта бурилиш ясаши турган гап. Китобдан ҳам яқинроқ дўст, ундан ҳам қудратлироқ тарбия воситаси борми ўзи?

Ўқув жараёнида фанлар бўйича ўзаро боғланишга катта эътибор бериш керак. Бундан ўқитувчию ўқувчи ҳам ютади. Бунга бир неча мисоллар келтириш мумкин. Физика дарсида масалалар ечиш асносида математика формулаларидан фойдаланилади. Математика дарсларида физик катталиклар ва ўлчов birlikлари қўлланилади. Булардан ташқари иккала фан биргаликда ўрганадиган мавзулар бўладик, уларда иккала фан ўқитувчиси ҳам бир дарсда ўз соҳалари бўйича тушунча берсалар нур устига нур бўлади. Адабиёт-тарих, меҳнат-ботаника, тарих-жўғрофия жуфтликлари фаолиятида ҳам бундай имкониятлар чексиздир. Боланинг муайян бир фанга қизиқишига суяниб туриб, унда бошқа фанларга ҳам онгли равишда ёндашиш ва фан асосларини ўрганишга ҳавас уйғотиш мумкин бўлади.

Ўқувчиларни билиш фаоллигини такомиллаштириш учун тўғарак, факультатив машғулоти жараёнида кенгроқ фойдаланиш лозим. Синф раҳбари ўз ўқувчиларининг қизиқиши, мойиллиги, уй шароити ҳақида маълумотлар билан фан ўқитувчиларини таништиради, болага қандай муносабатда бўлиш кераклиги ҳақида маслаҳатлар беради. Ҳатто, шундай ҳам бўладик, бирор фандан ўзлаштираётган ўқувчи билан синф раҳбарининг ўзи бевосита иш олиб боради. «Иккаламиз бу топшириқни бажармасдан қўймаймиз», деб далда беради шогирдига. Керак бўлганда, аълочи ўқувчиларни ёки ушбу фан ўқитувчисини ҳам кўмакка чақиради. Бундан ўқувчини кўнгли тоғдек кўтарилади, ёлғиз эмас эканлигини тушунади, топшириқни ўзлаштиришга ҳаракат, ҳавас уйғонади.

Болаларда ўқув меҳнатига жавобгарлик ва масъуллиқ ҳиссини тарбиялаш жуда муҳимдир. Масъуллиқни сезмаган ўқувчи пала-партиш ўқийди. Масъуллиқ кишини сергак торттиради, ўқув фаолиятига алоҳида жавобгарлик ҳисси билан қарашга ундайди

Маълумки, онгли интизом ва масъулият ҳиссини сезиш мактабда олиб бориладиган тарбиявий ишлар тизимининг самараси ҳисобланади.

Болаларнинг интизомли бўлишида синф раҳбарининг хизмати катта. У дарсда ва дарсдан ташқари вақтларда турли тарбиявий усуллардан фойдаланиб, болаларда

интизомни тарбиялаб боради, синфда аниқ режим ва ички тартиб ўрнатишга киришади; жиҳозлаш, тозалик ва тартибни жорий этиб боради.

Бу ишларни синф раҳбари бир ўзи эмас, балки ўқитувчилар, синф жамоаси, фаоллари ва ота-оналар билан ҳамкорликда амалга оширади.

Синфда интизомни сақлаш ва жорий қилиш фақат синф раҳбарининг иши деб тушунувчилар ҳам учраб туради. Бу мутлақо нотўғри фикр. Интизом учун бутун синф, педагогик жамоа масъулдир. Интизомни тарбиялаш жуда қийин ва мураккаб тарбиявий жараёндир. Шуниси ҳам борки, кўп вақт қилинган меҳнатни бир пайтни ўзидаёқ йўққа чиқариш мумкин. Масалан, синф раҳбари ва айрим фан ўқитувчилари дарсларида болалар жим, интизомли ўтиришади, дарсларни берилиб тинглашади, ўқув юмушлари билан банд бўлишади; баъзи ўқитувчиларнинг дарсларида бунинг акси: болалар қий-чув қилишади, бир-бирига қоғоз отишади, партанинг остига кириб яширинишади, натижада ўқитувчи тажанглашади, ўқувчилар билан ихтилофга боради. Бундай аянчли манзара ҳар бир мактаб ҳаётида учраб туриши табиий.

Нега шундай бўлади? Бу ҳолатда ўша фан ўқитувчисининг ўзи айбдордир. Негаки у дастлабки машғулотларидаёқ ўз «сири»ни болаларга олдириб қўйган. Ута кўнгилчан, сўзлари, ҳаракатлари таъсирсиз, бўшанг, мулойим, болаларни ўзига жалб қилолмайди, ташкилотчилик қобилиятига эга эмас.

Хўш натижа нима бўлади? Ўқитувчи ўз кайфиятини бузади, жисмонан чарчайди, ўқувчиларни уради, дарс мақсадига эришиш у ёқда турсин, дарсни тўлиқ ўтолмайди, бундан ҳам ёмони ўқувчилар интизомини бузади, синфда тарқоқликни, бошбошдоқликни вужудга келтиради. Мана, сизга биргина бўшанг ўқитувчининг келтирган зиёни.

Ўқувчиларда интизомни тарбияламасдан туриб, уларни мактабга, атроф-муҳитга, кишиларга, дарсларга тўғри муносабатда бўлишга, уй вазифаларини бажаришга, саранжомликка ўргатиш қийин. Онгли интизомни тарбиялаш – мактабнинг асосий вазифаси ҳисобланади.

Синф раҳбарлари худди шундай ҳолатларга ўз эътиборларини қаратишяри лозим. Бутун синф ўқитувчилари олдига ягона педагогик талабларни, каттиққўлликни, синфда интизомни сақлаш, ўқувчиларга бўлган талабчанликни

оширишни алоҳида вазифа қилиб қўйиш лозим.

Шарқнинг файласуф шоири Шайх Саъдий:

Агарда муаллим бўлса беозор,

Болалар синфни қилишар бозор,

деб бежиз айтмаган.

Яна шуни ҳам айтиш керакки, интизом деганда болаларнинг партада қимирламай ўтиришини эмас, балки онгли интизомни тушуниш керак. Кўпгина ўқитувчилар ўзича интизом ўрнатмоқчи бўладилар. Синфга қош-қовоғидан қор ёғдириб кирадилар, дағ-даға қилиб болаларни сиқувга оладилар, гаҳ деса қўлга қўнадиган қилмоқчи бўладилар. Бу билан мутлақо келишиб бўлмайди. Зўравонлик асосига қурилган тартиб яхшиликка олиб бормайди. Бу мурғак қалбларга адоват уруғини сочади, уларни совуққон, кўрқоқ, журъатсиз, ёлғончи, озурда қилиб қўяди.

Дарслардаги тартиб-интизомни сақлашнинг энг яхши усули ўқувчилар ишончини қозонишдир. Дарсни қизгин, ижодий, кўргазмали қуроллар ёрдамида, улар ҳавасини ва ҳайратини уйғотиш, лол қолдириш, дарс ўтилгач бирорта ҳам ўқувчини «беиш» қолдирмаслик – ҳар бирига ўзига хос амалий топшириқлар бериш айни муддаодир.

Интизомли бўлиш нафақат мактабда, балки ўқувчининг келгуси ҳаётида ҳам асқотиши турган гап. Чунки, инсон ҳаётининг чигал ва мураккаб сўқмоқларида ҳам тартиб-интизом муҳим аҳамиятга эга.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. «Ўзбекистон Республикасининг Кадрлар тайёрлаш миллий дастури», «Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори» – Тошкент: Шарқ, 1997-65 б.
2. Каримов И.А. «Ўзбекистон келажаги буюк давлат». Тошкент: Ўзбекистон 1992-62 б.
3. Каримов И.А. «Янги уйни қурмай туриб, эскисии бузманг» – Тошкент: Ўзбекистон 1993. – 24 б.
4. Каримов И.А. «Озод ва обод Ватан, эркин ва фаравон ҳаёт-пировард мақсадимиз». 8-жилд. – Тошкент: Ўзбекистон, 2000.
5. «Ахлоқ-одобга оид ҳадис намуналари». – Тошкент: Фан, 1990, – 72 б.
6. А.Авлоний. «Туркий Гулистон ёхуд ахлоқ» (нашрга тайёрловчи Холиқов Л.) – Тошкент: Ўқитувчи, 1992. 160 б.
7. Иномова К.М. «Оилада болаларнинг маънавий-ахлоқий тарбияси» –Тошкент: Фан, 1999, – 151 б.
8. Йўлдошев Ж.Ғ. Хасанов С. «Авестода ахлоқий-таълимий қарашлар». –Тошкент: Ўқитувчи 1992, – 28 б.
9. Кайкавус. «Қобуснома». – Тошкент: Ўқитувчи 1986, – 118 б.
10. Мусурмонова О. «Оила маънавият-миллий ғурур». – Тошкент: Ўқитувчи. 1999, – 200 б.
11. Мунавваров А.К. «Оила педагогикаси». – Т.: Ўқитувчи, 1994, – 112 б.
12. Очилова М. Очилова Н. «Ўқитувчи одоби». – Тошкент: Ўқитувчи, 1993\7. – 136 б.
13. Очилова М. «Ахлоқий тарбия». – Тошкент: Ўқитувчи, 1979, – 232 б.
14. Жўраев А.Ж. Тарбиявий дарсларни ўтиш. Т.: “Ўқитувчи”, 1994.
15. Мунавваров А.К. Оила педагогикаси. Т.: “Ўқитувчи”. 1994.
16. Мирқосимов М. Мактабни бошқаришнинг назарий ва педагогик асослари. Т.:

1996 й.